

AVRASYA'DA YENİDEN BÜYÜK OYUN III

Kaan Ögüt

"ABD'NİN HEGEMONYASINI SÜRDÜRMEK İÇİN KULLANDIĞI YENİ KART: TERÖRLE MÜCADELE"

Bu son gelişmeler aslında bir anlamda ABD hegemonyasının tartışılması için de bir kapı açmış durumda. Batı kaynaklı yönlendirmeler her ne kadar Türkiye'de köktendinciliğe yakın azınlık dışındaki kitlelerin bu mücadelede ABD'nin saflarını tuttu iddiasını yaygınlaştırmaya çalışsalar da (ki bunu yürekten yapan bazı köşe yazarları en ufak bir soru işareti ortaya atmanın bile terörü desteklemek olacağını iddia ederek, eleştirel akla ne kadar karşı ve dogmatik kafalı olduklarını ortaya koydular) Türkiye'nin eğitimli orta kesimleri teröre karşı olmakla birlikte genel olarak ABD politikalarını da sorguluyor ve dahası aslında ABD'nin gerçek bir terörist olduğunu düşünüyorlar. CNN bizlere göstermemiş olsa da Körfez savaşında öldürülen çoğu sivil 130 bin Iraklıyı, yine on yıllık ambargo yüzünden ölen çoğunluğu çocuk olmak üzere bir milyona yakın Iraklıyı unutmuyorlar.

Basın dünyasında da bu ABD'ye yönelik sorgulamanın örneklerini görmek mümkün. Örneğin "Ekovizyon" Dergisi Avrasya'da Son Tango başlıklı kapak dosyasında Soğuk savaş sonrası yaptığı hamlelerle önce Ortadoğu'ya sonra da Balkanlar'a yerleşen Washington'un oluşturmak istediği yeni güvenlik kuşağı için şimdi de Afganistan üzerinden Orta Asya'ya yerleşmeye hazırlandığını iddia ediyor (1).

UNCTAD Küreselleşme ve Kalkınma Stratejileri Bölümü Direktörü Yılmaz Akyüz'ün belirttiği gibi 19802lerin başlarından bu ayan dünya ekonomisinde görülen en belirgin özellik eşitsizliğin artması ve büyümenin yavaşlamasıdır. Bu dönemde Kuzey ve Güney ülkeleri arasındaki gelir uçurumu açılmıştır (2). İşte bu gerçek nedeniyle BD'nin daha farklı bir strateji izlemesi gerektiğini iddia edenler de var. Terörizmin kimi çevrelerde kazandığı meşruiyetin yok edilmesi için küreselleşmenin meyvelerinin dağıtılması, ABD'nin "*Uluslararası Keynescilik*" diyebileceğimiz türden girişimlerde bulunması gerektiğini, 11 Eylül saldırılarının, dünyanın bu önemli ve çok büyük bir kısmını dışlamanın pek geçerli bir strateji olamayacağını ortaya çıkardığını söyleyen Çağlar Keyder, ABD'nin gelecek politikası hakkında şu öngöründe bulunuyor. "*Amerika'da epey bir değişiklik oldu. Amerika bundan sonra fiilen dünyada devlet otoritesine benzer bir güç şebekesi kurmaya çalışacak. Yani Amerika artık Afganistan'dan çıkmayacak. Amerika artık Ortadoğu'dan çıkmayacak. Sanırım önümüzdeki yıllarda Afrika'ya yerleştiğini de göreceğiz. Amerika'nın dünya çapında bir güç şebekesi kurması tabii ki alıştığımız devlet kurma yöntemlerine benzemiyor, benzemesini de bekleyemeyiz. Sanıyorum ki bundan 50 yıl sonra bugüne bakıldığında bir 'küresel otoritenin' kuruluşunun başlangıç çabalarını göreceğiz.*" (3)

ABD'nin 11 Eylül'ü küresel hegemonyasını sürdürmek için kullandığını daha önce de belirtmiştik. ABD'nin yanı sıra Başta İsrail Rusya ve Çin gibi ülkeler de bu gelişmeleri kendi ülkeleri ya da bölgelerindeki islamcı hareketleri bastırmak için kullanıyorlar. Çin'in tutumu ile ilgili olarak Fuller'in yorumu ise şöyle. Çin'in Sincan'da 8 milyon Müslüman Uygur Türk'üne yaptığı eziyet, Uygurları aşırı milliyetçiliğe ve İslam'a yöneltti, daha sonra bu hareketler şiddete dönüştü. Çin, Washington'un terörizm karşıtı hareketine katılmak isteyecektir, çünkü böylelikle Uygurlar'a uygulayacağı kısımları açıklayabilir (4). Öte yandan Rusya'nın da uluslararası terörizme karşı mücadelede üstleneceği görevlere karşılık, Hazar Denizi ve Orta Asya'daki 21. yüzyılın alternatif enerji kaynaklarındaki haklarının güvence altına alınmasını istediği belirtiliyor (5). Ancak ABD Rusya ve Çin arasındaki bu teröre karşı yakınlaşmayı daha farklı değerlendirenler de var. "*Avrasya Savaşları, Rusya ve Çin ister kısa dönemli, ister orta vadeye uzayan bir süre boyunca ABD'yi destekleseler de uzun vadede ABD'yi ve belki de emperyalizmin tamamını bu ülkelerle karşı karşıya getirecektir.*" (6)

Dikkatli bir analiz sonucunda Afganistan'ın, ABD'nin Avrasya politikasındaki kilit nokta olduğu görülüyor. Aksiyon Dergisi; Amerikan Genelkurmay'ının siparişi üzerine hazırlandığını iddia ettiği bir rapora dayanarak daha 2001 temmuzunda Afganistan ile ilgili şu yorumu aktarıyordu. "*Afganistan'ı artık kendi haline bırakmaktan vazgeçmeliyiz. Batı'nın Sovyetler'in dağılmasından sonra izlediği bu politika bütün bölgeyi, Kafkaslar'ı, Çeçenistan'ı hatta Üsame bin Laden'i hesaba katarsak ABD'yi bile etkiler hale geldi. Afganistan sorununa çözüm bulmadan Orta*

Asya'daki yeni bağımsız cumhuriyetleri güvenliğe kavuşturamayız. Bugün Afganistan'da Rusya, Çin, Pakistan, Hindistan ve İran zıt kutupları destekleyerek işi içinden çıkılmaz hale getirmiş durumdalar. İran'ı izole etmek yerine ortak bölgesel çıkarlarımızı vurgulayan bir politika izlemeliyiz. İran'ın izole edilmesi, Orta Asya'yı ve Azerbaycan'ı izole ediyor. İran'ı dışarıda tutarak bu ülkelerin bağımsızlıklarını desteklememiz kolay değil." (7)

TALEBAN NASIL GÜÇLENMİŞTİ

ABD'nin bu önemli enerji geçiş coğrafyasında istikrar sağlamak istediği ve bunu İran ile işbirliği yapma olanağı bulunmayan islami bir rejim ile sağlayabileceğini düşündüğünü Taliban'ın Celalabad'ı ele geçirip hemen hemen tüm Afganistan'da kontrolü sağladığı 1996'da yazılan yazılardan hatırlıyoruz (8).

İran'ın 1980-81 yıllarında Cumhurbaşkanlığı'nı yapan Ebul Hasan Beni Sadr'ın Le Monde Gazetesi'nde yayınlanan yorumunda söyledikleri de Taliban'ın nasıl güçlendiğini açıkça ortaya koyar nitelikte *"Afganistan'da da Taliban'ın siyasi güç haline gelmesi, hem ABD'nin hem de Britanya'nın dış politikadaki ihtiyaçlarına cevap veriyordu: bölgede kendi çıkarları yönünde hareket edip iç politikada İslamcı köktendinciliğe 'tarla korkuluğu' gibi davranmak. Benazir Butto'nun da dediği gibi, Taliban fikri İngilizlerin, yönetimi Amerikalıların, parası Suudilerin'di, hayata geçirmek de Pakistan'ın işi oldu!"* (9)

1994-97 arası bölgede Unocal'ın boru hattı için çalışıldı. ABD Savunma Bakanlığı Güney Asya'dan Sorumlu Bakan Yardımcısı Robin Raphel Pakistan, Afganistan ve Orta Asya'ya ziyaretinde siyasi istikrar olmadan ekonomik fırsatların kaybedilebileceğini vurgulamıştı. Eylül 1996'da Taleban Kâbil'i ele geçirince ABD'li senatör Brown bunların Afganistan'da bir hükümet kurabilecek güce sahip olduğunu söylemişti. Unocal sözcüsü Chris Taggart ise Taleban'ın başarısını övmüş ve boru hattının şimdi daha kolay tamamlanabileceğini ifade etmişti (10). Afganistan'da istikrar sadece bölgenin genel çıkarları açısından değil, Orta Asya petrol ve gazının ABD'nin hakimiyetine alınması açısından da önem taşıyordu. ABD'nin stratejik önceliği Rusya'yı ve İran'ı bu kaynakların avantajından uzak tutmaktı. Dolayısıyla Türkmen gazının Afganistan yoluyla Pakistan'ın Karaçi Limanı'na taşınması ve buradan ihraç edilmesi, ABD'nin stratejisine uygundu. ABD petrol devlerinden Unocal, Türkmenistan ile 1996 yılında bir anlaşma imzalıyor, 1997'de %54 hissesi Unocal'a ait olan bir konsorsiyum (Centgaz) kuruluyordu. Centgaz, Taleban'la Ocak 1998'de gaz boru hattı konusunda bir anlaşma imzalıyordu. Ancak bu andan itibaren Centgaz projesinin talihi dönecekti. 1998 yılında petrol ve gaz fiyatlarının düşüklüğüne ve Afganistan'ın her şeye rağmen süregiden istikrarsızlığına, Amerika'da feminist hareketin Unocal'ın Taleban gericiliği ile iş yapıyor olmasına gösterdiği tepkieklenince proje zora girdi. Ama esas darbeyi 1998 Ağustos ayında, Kenya ve Tanzanya'da ABD büyükelçiliklerine yapılan saldırılar vuracaktı. Clinton yönetimi bu saldırıları bin Ladin'e atfetmiş ve kısa süre sonra Sudan'da bir ilaç fabrikasının yanı sıra, Afganistan'da bin Ladin'e ait kamplar olduğu ileri sürülen bir dizi hedef bombalanmıştır. Bu olayla birlikte ABD'nin Taleban yönetimine hayırhah tutumu sona eriyor, Unocal'de ilişkilerini önce askıya alıyor, 1998'de Centgaz'dan çekiliyordu (11). Clinton yönetimi bu olaylara kadar İran karşıtlığı yüzünden Taliban'a açıkça sempatiyle bakıyordu. Orta Asya'dan gelip İran'ı devre dışında bırakacak güneydeki botu hattının başarısı açısından bu yakınlık önemliydi. Aynı dönemde İran'ın ABD'yi Washington'u Taliban'a maddi kaynak aktarmakla suçladığını da hatırlıyoruz (12).

ABD'NİN KUZEY IRAK SENARYOLARI YENİDEN GÜNDEMDE

Türk Silahlı Kuvvetleri'nin karşı durmasına rağmen ABD yakaladığı bu ivmeyle Kuzey Irak'a müdahale edip bir Kürt devleti kurmaya kararlı gözüküyor. ABD, Musul Kerkük kartını da kullanarak Türkiye'yi bu senaryoya razı etmeye çalışıyor. Tam da Kuzey Irak'ın, Kıbrıs'ın masaya yatırıldığı bir dönemde yani soğuk savaş sonrası dünyanın yeniden paylaşılacağı bir dönemde Türkiye IMF politikaları ile krize sürüklenmiş durumda (13). Afganistan operasyonunun başlangıcından bu yana Bush'un şahinleri Rumsfeld, Perle, Zoellick, Wolfowitz, ve bunları destekleyen Kissinger, Safire gibi pek çok isim Irak'a saldırı için bastırırken bunlara direnen dışişleri bakanı Powell, bile Afganistan'dan sonra sıranın Irak'a geleceğini açıkladı. Yani ABD kararını verdi.

İlginçtir Türkiye'yi Irak batağına sokmak için bu senaryolar gündemdeyken sağduyu bir ses Fuller'den geliyor. *"Bush'un Irak stratejisi anahtar konumda. Saddam Hüseyin'in rejimi belki de dünyadaki rejimlerin en kötüsü. Ama Bağdat'la Bin Ladin arasında ciddi bir bağlantı olduğuna dair kanıt yok. Bu yüzden de terörizmle savaş adına Irak'a saldırıda bulunmak çok güç. Bu,*

Arap hükümetleri arasındaki gerilimi yükseltir. ABD'nin girişimi doğru ve başarılı bir şekilde sürdürülürse uluslararası teröristlerin saldırılarını önlemede hayli etkili olacak. Bundan sonra da uzun vadeli ve yıldırıcı bir görev başlayacak: Terörizmin nedenlerinin köklerine inmek. Sonuç olarak, dünyanın büyük bir bölümünün ortak duygusu olan 11 Eylül saldırılarında masumların ölümünün çok trajik olduğu fakat ABD'nin de bunu bir şekilde hak ettiği düşüncesi, saldırıların kendisinden daha da korkutucu. Bu duyguya mutlaka el atılmalı. Katı ve yüksek düzeyde bir güvenlik anlayışı yerini bir an önce liberal bir uygulamaya bırakmalı. Rejimin iyileştirilmesine, siyasi liberalleşmeye ve hatta yeni bir ABD dış politikasına ihtiyaç var -diğer ülkelerin çıkarlarına daha duyarlı ve sadece Amerika'nın çıkarlarına odaklanmamış, tek yönlü olmayan bir dış politikaya" (14). Bunları Fuller'den duymak ilginç de Türkiye'deki bazı zekasız kalem sahiplerinin yazdıkları çok daha ilginç.

Bu arada basınıımızda Irak ile ilgili farklı senaryolar da yer almaya başladı. "ABD'nin Afganistan'dan sonraki hedefinin Irak olacağı kesindir. Türkiye Saddam sonrası Irak senaryosunun Ürdün ve Irak'ın Prens Hasan'ın demokratik kral kimliğinde birleşmeye yönelmesine dönük olduğu, Irak Ürdün birleşmesi bir haşimi krallığı olarak şekillenirken Filistin Devleti'nin de Arap kamuoyunu yatıştırma maksadıyla yine bu krallığın vesayeti altında ve Ürdün'den bazı toprakları alarak kurulmasının gündemde olduğu iddiaları dile getiriliyor" (15) ABD'nin Kuzey Irak politikasının körfez savaşından bu yana Türkiye'nin politikalarıyla uyumadığını biliyoruz. ABD'li stratejiler 1990'lardan beri Türk karar vericileri bir Kürt Devleti'nin kurulmasının kaçınılmaz olduğu konusunda ikna etmeye çalışıyorlar. "Türkiye'nin Yeni Jeopolitik Konumu" başlıklı 1993 tarihli RAND raporunda **Henze**, Kürtlerin tüm vatandaşlık haklarına sahip olduklarını mecburen belirttikten sonra şu eklemeyi yapıyor. "Ama Kürt olarak değil" Henze aynı raporda Türkiye için model olarak etnik olmasa da bölgelere dayalı bir federalizm öneriyor. Yine aynı raporda **Fuller** tehditkar bir tavırla şöyle söylüyor. "Kürt milliyetçiliği hareketini gelecekte ne ölçüde kabul edeceksin. Olumlu bir etkileşimle bu ilişkiyi yönlendirmeye mi çalışacaksın ? Yoksa umutsuz bir şekilde İran ve Irak ile birlikte baskıcı bir şekilde hareket etmeyi mi tercih edeceksin ?" (16)

1993'ten bu yana Türkiye ve ABD'nin Kuzey Irak politikaları arasındaki farklılıklar pek çok defa su yüzüne çıktı. Özellikle **Baskın Oran**'ın "**Kalkık Horoz**" isimli önemli çalışmasında yer alan ABD'nin Çekiç Güç aracılığıyla PKK'ya yardım ettiği ve Kuzey Irak'ta bir Kürt devleti kurulmasına yardımcı olduğu iddialarını tekrar hatırlatmak istiyoruz. Bu çalışmada çekiç Güç'e ait uçakların attığı yardım malzemeleri atmalarından, yaralanan PKK'lıların Çekiç Güç helikopteriyle kaçırıldığı iddiasına kadar pek çok konuya değiniliyor. Baskın Oran, Kürt devletinin kurulması yönündeki gelişmelerin Kürt parlamentosu, hükümet ve ordusunun oluşumlarının hep Çekiç Güç'ün koruduğu Güvenli Bölge sayesinde ortaya çıktığını belirtiyor (17). İsrail'in Arap kökenli olmayacak bu Kürt Devleti'nin kurulmasını desteklediği, Türkiye'nin Kuzey Irak'ta bir Kürt Devleti kurulması girişimleri karşısında Türkiye'nin Irak, İran ve Suriye ile ortak bir tavır geliştirme çabalarını ve bu çabalarda kilit rol oynayan Eşref Bitlis'in sır dolu ölümünü daha önceki yazılarımızda ele almıştık (18). Yine RAND Corporation'un 2000 yılında yayınladığı "**Türk - Batı İlişkileri'nin Geleceği: Stratejik Bir Plana Doğru**" başlıklı çalışmada da yine Türkiye'nin İran ve Irak'a genel yaklaşımının ABD'ninkinden önemli ölçüde farklılaştığı, herhangi bir PKK operasyonunu engellemek için Irak'ın Kuzey Irak üzerindeki egemenlik hakkını geri kazanmasını dilediği vurgulanıyor (19).

Bizim Avrasya Stratejisi olarak adlandırdığımız bölge merkezli, ve çok kutuplu bir sistemi destekleyici dış politika stratejileri akademisyenler tarafında da dile getiriliyor. "Rusya Federasyonu ile ekonomik siyasal ve uzay araştırmaları alanında işbirliği olanakları var mı ? Özellikle Çin, Rusya ve Hindistan ile Asya kıtasında Türkiye'nin etkinliğini arttıracak şekilde nasıl bir işbirliği kurulabilir, 21. yüzyılın ilk çeyreğinde dünya politikalarının merkezine oturacak Afrika ülkelerindeki gelişmelerle ilgili Türkiye nasıl bir strateji geliştirmeli.?" (20). Orta Asya Türklerinin tarih boyunca Rus ve Çin baskısı altında kaldığı yadsınamaz bir gerçek Özellikle Kemalistlerin aralarında belli bir yakınlık hissettikleri ve değer verdikleri Sultan Galiyev'in hayat hikayesi SSCB döneminde de Türklere karşı uygulanan politikaların önemli bir örneği. Türkiye Cumhuriyeti'nin emperyalist batıya karşı verdiği savaşta SSCB ile iyi ilişkiler yürütmeye özel bir önem verdiği ancak bunu yaparken bile İran ve Afganistan ile olan ilişkilerini geliştirerek gerektiğinde emperyalist Rusya'ya karşı kullanmak üzere elini güçlendirmeye çalıştığını biliyoruz. İşte Kemalist dış politika her türlü emperyalizme reddeden ama özellikle bölge dış aktörlerin müdahalesine karşı duran bir yapıya sahiptir. Bugün de Orta Asya'ya karşı en tutarlı yaklaşım Kemalistlerinkidir bölgede ABD taşeronu olmamız yönündeki dayatmalara direnip

Rusya ve Çin ve Orta Asya ülkeleri arasındaki gelişen ilişkilerde Türkiye'de yerini almalı 21. yüzyılda Dünyadaki güç dengelerinin Asya'ya doğru kayacağını görmeli.

Dipnotları

- 1) Güzel, M., S., "Avrasya'da Son Tango", Ekovizyon 2001/04
- 2) Akyüz, Y., Küreselleşme, Kutuplaşma ve Kalkınma, İktisat Dergisi, 2001, sayı 416
- 3) Keyder, Ç., "Kabil Mücadelede İlk Adres", Radikal, 15.11.2001
- 4) Fuller, G., "Taliban'a Kimse Üzülmez Ama", Radikal, 23.09.2001
- 5) Zentürk, A., "Bölgesel ittifaklar Kurmalıyız", M5 Avrasya, Aralık 2001
- 6) Savran, S., Avrasya Savaşları, Kasım 2001, Belge yayınları, s.148
- 7) Bilici, A., "ABD'nin Yeni Avrasya Stratejisi: Uzlaşarak Bölüşelim", Aksiyon 29 Temmuz 2001
- 8) Yıldızoğlu, E., "Taleban'ın Mücizevi Zaferi", Globalleşme ve Kriz, Alan Yayıncılık 1996, s.302-306
- 9) Yıldızoğlu, E., "Taleban'ın Mücizevi Zaferi", Globalleşme ve Kriz, Alan Yayıncılık 1996, s.302-306
- 10) Cumhuriyet, 03.11.2001
- 11) Savran, S., Avrasya Savaşları, Kasım 2001, Belge yayınları, s.166
- 12) Raşid, A., Taliban, İslamiyet, Petrol ve Orta Asya'da Yeni Büyük Oyun, 2001, Everest Yayınları, s:72
- 13) Burada içinde bulunduğumuz kirzin tüm suçunu IMF'ye yıkmak amacıyla değiliz. Bankaları hortumlayanlar, siyasi rant için devlet kaynaklarını kullananalar öz be öz Türk vatandaşlarımız. Ancak Asya krizinde de olduğu gibi IMF'nin ana misyonunun ABD sermayesinin sınırsız hareket serbestisi kazanarak kar etmesinin önündeki engelleri aşmak olduğunu unutmayalım. Bu yorumları bizzat ABD'li ünlü ekonomistlerin yorumlarıyla 37. Ve 38. Sayılarımızda sizlerle paylaşmıştık.
- 14) Fuller, G., "Washington Değişmeli", Radikal Gazetesi, 10.10.2001
- 15) Zentürk, A., "Sınırlar Zorlanıyor", M5 AVRASYA, Ekim 2001
- 16) Fuller, Lesser, Henze, Brown, From the Balkans to Western China Turkey's New Geopolitics, 1993, Westview Press/A RAND Study
- 17) Oran, B., Kalkık Horoz, Bilgi Yayınevi, 1996, s:158-160
- 18) Öğüt, K., "Türkiye İsrail Stratejik İşbirliği", AYDINLANMA 1923, sayı 24 Ocak-Şubat 1999
- 19) Khalilzad, Z., Lesser, I., Larrabe, S., Türk - Batı İlişkilerinin Geleceği: Stratejik Bir Plana Doğru, RAND Corporation, Çeviri: Işık Kuşçu, ASAM Yayınları, 2000, s:70
- 20) Yıldız, Y., G., Stratejik Vizyon Arayışları ve Türkiye, 2001, DER Yayınları. S:28